

АВЛИГАТАЙ ТЭМЦЭХЭД ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ХЭРЭГСЛИЙН ҮҮРЭГ, ОРОЛЦОО

Т.Мөнхтунгалаг*, Д.Дагиймаа**

*ХУИС-ийн Сэтгүүл зүй, медиа технологийн тэнхимийн докторант

**ХУИС-ийн Сэтгүүл зүй, медиа технологийн тэнхимийн эрхлэгч, профессор

Түлхүүр үгс: Авлига, хэвлэл мэдээлэл, авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, авлигын эсрэг олон нийтийг соён гэгээрүүлэх, авлигыг үл тэвчих үзэл, хандлага.

Хүйтэн дайн дууссанаар дэлхийн улс орнууд даяаршлын эрин зуунтай золгох цаг үед “Авлига” гэх сөрөг үзэгдэл яригдах болов. “Нийгмийн хорт хавдар” гэж нийтээрээ хүлээн зөвшөөрсөн авлига нь тухайн улс орны тогтвортой хөгжилд заналхийлж, ардчиллын төлөвшилд саад учруулж, нийгмийн шударга ёсыг боомилдог. Хууль дээдлэх ёсыг алдагдуулан, зах зээлийн жам ёсны хөгжлийг гажуудуулж, улмаар улс үндэсний аюулгүй байдалд ноцтой аюул учруулдаг авлигатай тэмцэхийн тулд Монгол Улсын төр, засгаас багагүй хүчин чармайлт гаргасаар байгаа ч дорвитой ахиц, өөрчлөлт харагдахгүй байна.

Авлигыг үүсгэгч нөхцөл, шалтгааныг төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаатай холбон авч үздэг боловч нөгөө талд иргэдийн эрх зүйн мэдлэг, ойлголт муу байгаа нь авлигын гэмт хэрэг, зөрчил нэмэгдсээр буйн бодит нөхцөл, шалтгаан болдог. Авлигыг бууруулахад хэвлэл мэдээллийн үүрэг, оролцоо өндөр түвшинд

байдгийг авлигатай тэмцэх чиглэлээр ажилладаг судлаачид цохон тэмдэглэсэн. Тэр дундаа иргэд, олон нийтийг авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх, авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхэд хэвлэл мэдээллийн манлайлал хамгийн түрүүнд тавигдах шаардлагатай. Тиймээс уг өгүүллээр авлигатай тэмцэхэд хэвлэл мэдээллийн үүрэг, оролцооны өнөөгийн нөхцөл байдал, цаашид анхаарах зарим асуудлыг хөндөж байна.

Олон улсын авлигатай тэмцэх байгууллагууд авлигыг илрүүлэхэд эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүйн голлох үүрэг гүйцэтгэх талаар олон удаагийн зөвлөмждөө дурдсаар байна. Боловсронгүй эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүй нь төрийн байгууллагууд, цаашлаад улс орны нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг доройтуулж болзошгүй нарийн зохион байгуулалттай, том хэмжээний авлигын хэргүүдийг илрүүлж чадна (ЕАБХАБ, 2016). Хэдий тийм боловч авлигатай тэмцэхэд дан ганц эрэн сурвалжлах сэтгүүл зүйгээр хязгаарлалгүй хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд бүхэлдээ нийтлэг байдлаар, ялангуяа авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, олон нийтэд авлигын хор аюулыг ухуулан таниулах чиглэлээр нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэх, авлигыг үл тэвчих

уур амьсгалыг бүрдүүлэхэд анхаарч ажиллах цаг үеийн шаардлага бий болоод байна.

Юуны өмнө авлига гэж юу болох, авлигын илрэх хэлбэрүүд, нийгэмд учруулах хор хөнөөлийн талаар товч дурдах шаардлагатай. Я.Цэвэлийн “Монгол хэлний тайлбар толь бичиг”-т “авлига” гэдэг үгийг нэгдүгээрт, эдэд шунах, ёсон бус аргаар юмыг олзолж авах, хоёрдугаарт, хээл хахууль гэсэн утгаар тайлбарласан байна (Я.Цэвэл, 1966). Харин авлига буюу “corruption” гэдэг үг нь “corruptio” гэсэн латин үгнээс гаралтай, ихэвчлэн эрх мэдэлтэй хүний гаргадаг шударга бус үйлдэл, ёс суртахуунгүй зан чанар, хууль бус үйлдлийг хэлнэ гэж англи хэл зүйн толь бичигт мөн тайлбарлажээ (Longman Group, 1995).

Авлига нь нийгэм дэх шударга бус үйлдэл, шан харамж, ёс суртахууны доголдол зэрэг үйлдлийг хамарсан өргөн хүрээтэй ойлголт болох нь судлаачдын тодорхойлолтод тусгагджээ. Тухайлбал, өөрт ноогдсон эрх мэдлийг хувийн зорилгод ашиглах явдлыг авлига гэнэ (ТI, 2002). Авлига нь төрийн албан хаагч өөрт олгогдсон эрх мэдлийг урвуулан ашиглаж, өөрөө ашиг олох, өөрийн дотнын хүмүүсийг зүй бусаар хууль зөрчин баяжуулах, хууль бусаар мөнгө төгрөг, эд бараа, эзэмшлийн бусад эрхийг шууд олж аваад хариуд нь бусад давуу эрх олгох байдлаар илэрнэ (Нээлттэй нийгэм форум, 2006).

Манай улсын Авлигын эсрэг хуульд “Авлига гэж... албан тушаалын эрх мэдлээ хувийн ашиг хонжоо олоход урвуулан ашиглах, бусдад давуу байдал олгох, иргэн хуулийн этгээдээс тэрхүү хууль бус давуу байдлыг олж авах үйлдэл, эс үйлдэхүйгээр илрэх аливаа эрх зүйн зөрчлийг хэлнэ” (УИХ,

2006) хэмээн тодорхойлсон юм. Дээрх бүх тодорхойлолтоос харахад нийгэм дэх сөрөг үзэгдлийн нэг болох авлига нь нийтийн ашиг сонирхлыг худалдсанаар хувийн ашиг сонирхлыг хангах зүй бус үзэгдэл гэж тодорхойлогдохоор байна.

Авлига юунаас эхэлдэг вэ, ямар шалтгаанаар бий болдог вэ, ямар нөхцөлд үүсдэг вэ гэдэг талаар эрдэмтэн судлаачид янз бүрийн онол дэвшүүлжээ. Харьцуулсан авлига судлаачдын анхдагчдын нэг Майкл Жонстон “Авлигын синдром” бүтээлдээ “Авлигын сонирхол дэврэхээс өмнө, “Транспэрэнси интернэшнл” байгууллага авлигын төсөөллийн индекс тооцдог болохоос урьтаж, авлигатай тэмцэх байгууллага байгуулахаас наана, 1980-аад онд хүйтэн дайны дараа авлигын синдром үүссэн юм” (Майкл Жонстон, 2021) гэж онцолжээ. Үүнийг дэлгэрүүлэн авч үзвэл өмчийг нийтийн ба хувийн хэмээх ангилалд хуваах болсон цаг үеэс “төсвийн мөнгийг хувьдаа ашиг унагах зорилгоор буруугаар ашиглах, завших” гэдэг ойлголт бий болсон. Өөрөөр хэлбэл, энэ цаг үеэс авлига гэх үзэгдэл, түүнийг дагасан ойлголт, тодорхойлолтууд үүссэн. Гэхдээ танил талдаа давуу байдал үзүүлэх, тал тохой татах зэрэг харилцаа, хандлага хүн төрөлхтний түүхийн аль ч цаг үед байжээ.

Судлаач Д.Зүмбэрэллхам авлигын шалтгаан, нөхцөлийг олон улсын түвшинд даяарчлал, социалист систем задран унасны дараах социалист орнуудад явагдсан хувьчлал, улсын баялгийг хуваах ажиллагаатай холбон авч үзсэн байна. Монгол Улсад ч мөн өмч хөрөнгөний төлөөх өрсөлдөөн, богино хугацаанд хөлжин хөрөнгөжих, ил далд бүхий л аргыг ашиглан өмчтэй болох өрсөлдөөнд хүмүүс авлигыг ашиглаж эхэлсэн гэж дүгнэжээ

(Д.Зүмбэрэллхам, 2007). Зарим тодорхойгүй эх сурвалжийн бичсэнээр, 1994 оны 12 дугаар сард болсон Америк тивийн удирдагчдын дээд хэмжээний анхны уулзалтаар хүйтэн дайны дараах дэлхий нийтийн сэтгэл түгшээсэн, анхаарал хандуулах зайлшгүй шаардлагатай асуудлаар авлигыг нэрлэсэн бөгөөд энэ нь олон улсын түвшинд авлигатай тэмцэх хамгийн эхний дуу хоолой, хүсэл зоригийн илэрхийлэл байсан гэж үздэг.

Монгол Улсын Их Хурал 2006 оны 7 дугаар сарын 6-ны өдөр Авлигын эсрэг хуулийг шинэчлэн баталснаар Монгол Улсад анх удаа авлигатай тэмцэх тусгай байгууллага болох Авлигатай тэмцэх газар байгуулагдаж, 2007 оны 1 дүгээр сарын 11-ний өдрөөс үйл ажиллагаагаа явуулж эхэлсэн юм. Авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, олон нийтийг авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх чиг үүрэг нь тэргүүлэх чиглэлийн үйл ажиллагаа бөгөөд Авлигатай тэмцэх газар ч мөн энэхүү чиглэлийг баримтлан ажиллаж байна. “Авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа” гэж авлигын шалтгаан, нөхцөлийг судлан тогтоох, тэдгээрийг арилгах, авлигыг таслан зогсоход чиглэгдсэн арга хэмжээний цогцолборыг хэлдэг (УИХ, 2006) бол “олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа” гэж олон нийтэд авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах, тэдэнд авлигыг үл тэвчих ёс суртахуун төлөвшүүлэх, уг ажиллагаанд тэднийг татан оролцуулах арга хэмжээний цогцолбор (УИХ, 2006) хэмээн ойлгоно.

Авлигатай хийх тэмцлийн тэргүүн эгнээнд авлигаас урьдчилан сэргийлэх, олон нийтийг соён гэгээрүүлэх чиг үүргийг авч үздэг нь гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх эрх зүйн бодлоготой

нарийн нягт холбоотой юм. Аливаа төрлийн гэмт хэргийг нэгэнт үйлдэгдсэний дараа хор уршгийг арилгах тухай ярих биш харин үйлдэгдэхээс өмнө, хор уршиг учруулахгүй байхад анхаарах нь хууль зүйн нэгэн зорилго байдаг билээ.

Авлигатай тэмцэх газар нь авлигаас урьдчилан сэргийлэх, авлигын эсрэг олон нийтийг соён гэгээрүүлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлэх үндсэн бүтцэд Урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх хэлтэс ажилладаг. Түүнчлэн байгууллагын хуулиар хүлээсэн чиг үүргийн хэрэгжилтийг иргэд, олон нийтэд тайлагнах, төрийн үйл ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг хангах чиг үүрэгтэй Хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах ажилтан Тамгын хэлтсийн харьяанд ажилладаг. Энэ үүднээс Авлигатай тэмцэх газраас дараах хоёр төрлийн мэдээлэл, сурталчилгааг олон нийтэд хүргэдэг. Үүнд:

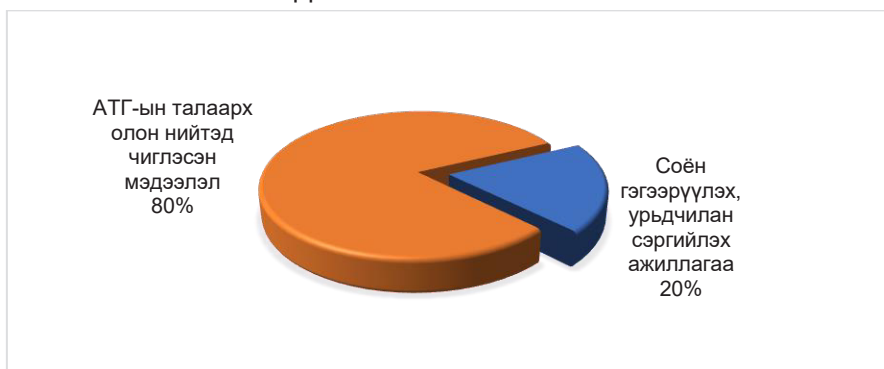
1. Авлигатай тэмцэх газрын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл;
2. Авлигын хор аюулыг ухуулан таниулах мэдээлэл сурталчилгаа (соён гэгээрүүлэх агуулга бүхий).

Авлигатай тэмцэх газраас хуулиар хүлээсэн чиг үүргийг хэрхэн хэрэгжүүлсэн талаарх үйл ажиллагааны мэдээ, мэдээллийг иргэд, олон нийтэд хүргэхдээ “Нэг цонх”-ны зарчмыг баримталдаг. “Нэг цонх” нь тус газрын www.iaac.mn албан ёсны цахим хуудас нь уг албан ёсны цахим хуудсаар дамжуулан мэдээ, мэдээллийг нийтэд түгээдэг. Ингэснээр мэдээллийн хариуцлагатай, албан ёсны эх сурвалжийг хамгаалж буй явдал.

Авлигатай тэмцэх газрын албан ёсны веб сайт дээрх олон нийтэд хүргэсэн мэдээллүүдэд тоон болон чанарын шинжилгээ хийж, дүгнэлт хийж үзэв (Авлигатай тэмцэх газар, 2022). 2021 оны 1 дүгээр сарын 4-ний өдрөөс

2022 оны 1 дүгээр сарын 10-ныг өдрийг хүртэлх нэг жилийн хугацаанд Авлигатай тэмцэх газрын албан ёсны цахим хуудсанд нийтлэгдсэн 462 мэдээнд агуулгын шинжилгээ хийхэд 15

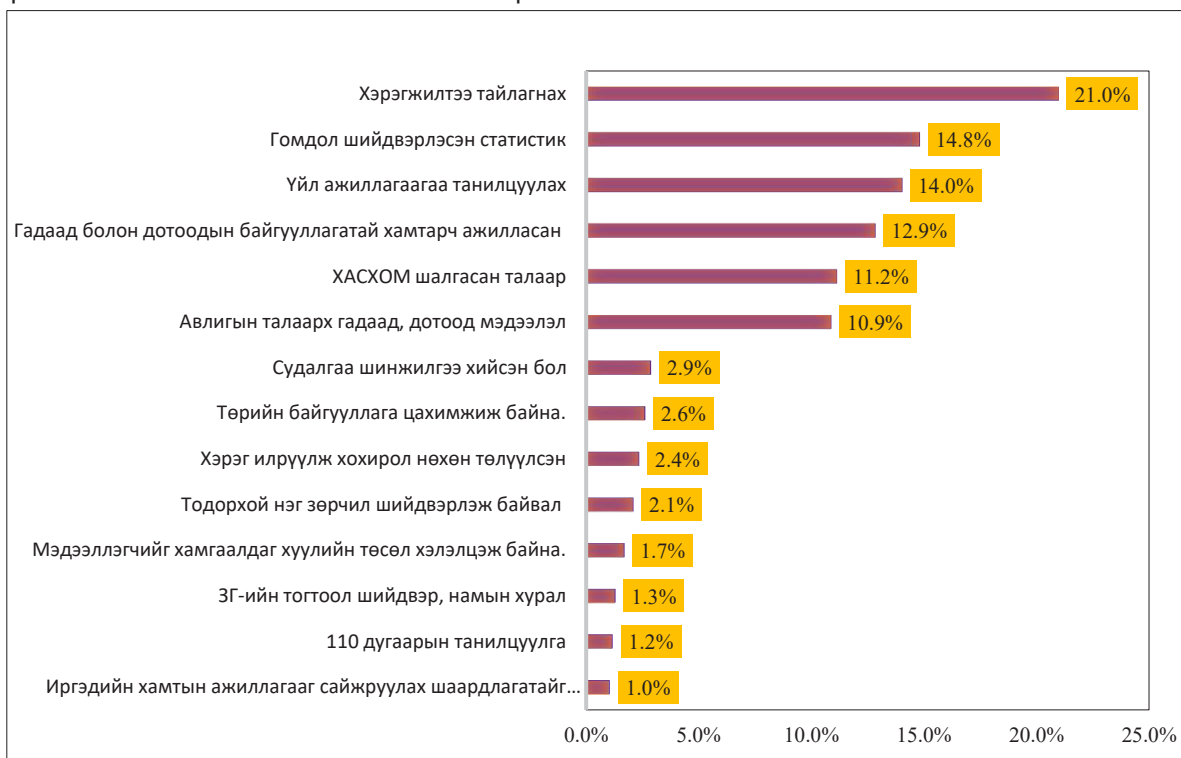
төрлийн утга агуулга бүхий мэдээг 950 удаагийн давталттайгаар олон нийтэд хүргэсэн байна. (Зураг №1)

Зураг №1. АТГ-аас олон нийтэд өгсөн мэдээллийн агуулга.

Авлигатай тэмцэх газрын албан ёсны веб хуудсанд нийтлэгдсэн мэдээллийн 20 хувь нь соён гэгээрүүлэх, урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн агуулга бүхий мэдээлэл байсан бол 80 орчим хувь нь байгууллагын үйл ажиллагааг сурталчилсан, хэрэгжилтийг тайлагнасан агуулга бүхий мэдээлэл байна. Авлигатай тэмцэх

газрын хуулиар хүлээсэн нийтлэг чиг үүргийн хэрэгжилтийг тайлагнасан мэдээ, мэдээлэл илт давамгайлж байгаа бөгөөд харин авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах, авлигын шалтгаан нөхцөлийг илрүүлэх, арилгах чиглэлээр мэдээлэл, сурталчилгаа хангалтгүй байна.

Зураг №2. АТГ-аас олон нийтэд өгсөн мэдээллийн агуулгын шинжилгээ.

Авлигатай тэмцэх газрын цахим хуудаснаас олон нийтэд хүргэж буй мэдээллийн 21.0 хувь нь байгууллагын хуулиар хүлээсэн чиг үүргийн хэрэгжилтийг тайлагнасан агуулгатай байна. 14.8 хувь нь гомдол шийдвэрлэсэн статистик, 14.0 хувь нь үйл ажиллагаагаа танилцуулсан, 12.9 хувь нь гадаад болон дотоодын байгууллагатай хамтарч ажилласан, 11.2 хувь нь ХАСХОМ шалгасан талаар, 10.9 хувь нь авлигын талаарх гадаад дотоод мэдээлэл, 2.9 хувь нь судалгаа шинжилгээ хийсэн тухай, 2.6 хувь нь төрийн байгууллага цахимжиж байгаа, 2.4 хувь нь хэрэг илрүүлж хохирол нөхөн төлүүлсэн, 2.1 хувь нь тодорхой нэг зөрчил шийдвэрлэсэн, 1.7 хувь нь мэдээлэгчийг хамгаалах хуулийн төслийн хэлэлцүүлэг, 1.3 хувь нь төр, засгийн тогтоол шийдвэр, 1.2 хувь нь 110 дугаарын танилцуулга, 1.0 хувь нь иргэний хамтын ажиллагааг сайжруулах зэрэг агуулга бүхий мэдээлэл эзэлж байна. (Зураг №2) Эндээс харахад авлигаас урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх агуулга бүхий мэдээлэл 7.8 хувьтай байгаа нь чамлалттай байна.

Авлигатай тэмцэхэд хэвлэл мэдээллийн үүрэг. Дэлхийн аль ч улсад үндэсний шударга ёсны тогтолцоо бий. Энэхүү тогтолцоонд хэд хэдэн багана байх бөгөөд тэдгээр багануудын нэгд бие даасан чөлөөт хэвлэл мэдээллийг зүй ёсоор оруулдаг. Өөрөөр хэлбэл тунгалаг, ил тод, хариуцлагатай нийгмийг төлөвшүүлж чадах хамгийн хүчирхэг хоёр системийн нэг нь хараат бус шүүх засаглал, нөгөө нь бие даасан чөлөөт хэвлэл мэдээлэл гэдгийг бүрэн хүлээн зөвшөөрсөн. Чөлөөт хэвлэл мэдээлэл нь хараат бус шүүх засаглалын нэгэн адил улс-төрчдийн өмнө хариуцлага хүлээх ёсгүй хоёр эрх мэдлийн нэг юм. Хоёул

нийгмийн амьдралд коррупцитай тэмцэх хүчирхэг зэвсэг юм (Поуп, Авилгалын эсрэг сурвалж бичиг, 2003).

Авлигатай тэмцэх нь тухайн улсын дан ганц авлигатай тэмцэх байгууллагын ажил үүрэг мэтээр нийгмийн буруу ойлголт түгээмэл бий. Олон улсын авлигатай тэмцэх чиглэлээр мэргэшсэн судлаачид авлигатай тэмцэх нь бүх нийтийн оролцоо байх ёстой гэж үздэг. Тухайлбал, судлаач Б.Мөнгөнсүх “Хамгийн гол нь авлигатай тэмцэх нь зөвхөн АТГ-ын хийх ажил гэж бид үзэх нь буруу. Авлига бол нийгмийн өвчлөл. Авлига гэхээр л гэмт хэрэг, илрүүлсэн байдалд нь бид илүү анхаарал хандуулаад байж магадгүй. Үнэндээ нийгмийн бүх түвшинд ихээхэн хор хөнөөл учруулдаг, тэгш бус байдал бий болгодог, шударга ёсыг үгүй хийдэг өвчлөл. Хор хөнөөлийг нь зөвхөн насанд хүрэгчид хүртээд байгаа юм биш. Бяцхан хүүхдүүдээс авхуулаад өтгөс буурлууд хүртэл улс даяараа авлига, тэгш бус байдлын золиос болж байна. Тиймээс нийгмээрээ, бүхэлдээ шударга бус байдлын эсрэг өөр өөрсдийнхөө чадах зүйлийг хийж, дуу хоолойгоо хүргэх шаардлагатай” (Өнөөдөр, 2002) гэжээ.

Өнөө цагт хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр авлигын асуудлаар мэдээ, сурвалжилга бэлтгэн түгээхдээ авлига, албан тушаал, хээл хахуулийн гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдаж байгаа болон шүүхээр ял шийтгэгдсэн талаарх мэдээлэл давамгайлж байна.

Авлигыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл хэрхэн мэдээлж байгаад шинжлэхээр “Өнөөдөр” сонинд 2022 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрөөс 2022 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд гарсан хууль хяналтын байгууллагын үйл ажиллагаатай холбогдох мэдээ, сурвалжилгад дүн

шинжилгээ хийв. 2022 оны эхний хагас жилд “Өнөөдөр” сонины нийт 104 дугаар хэвлэгдсэн байна. Үндэсний өдөр тутмын статустай “Өнөөдөр” сонин нь долоо хоногт 5 дугаар хэвлүүлдэг бөгөөд 8-16 нүүрээр хэвлэгддэг байна. Сонины редакцад Эрх зүй, экологийн мэдээллийн алба ажилладаг тул энэ чиглэлээр манай улсын хууль хяналтын байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаар мэдээ, сурвалжилга бэлтгэн “Хууль эрх зүй” сэдэвт төрөлжсөн нүүр гаргадаг. 2022 оны 1 дүгээр сарын 3-ны өдрөөс 2022 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд “Хууль эрх зүй” сэдэвт нийт 22 нүүр бэлтгэн хэвлүүлжээ. Дээр дурдсан хугацаанд тус сонинд тухайн сэдвээр нийт 347 мэдээлэл нийтлэгджээ.

Цэрэг, цагдаа, тагнуул, шүүх, Авлигатай тэмцэх газар, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх зэрэг манай улсын хууль хяналтын байгууллагуудын үйл ажиллагаатай холбоотой тэдгээр 347 мэдээ, нийтлэлийн 112 нь Авлигатай тэмцэх газрын үйл ажиллагаатай холбоотой мэдээлэл байна. Мэдээллүүдийг ангилж үзвэл:

- Авлигатай тэмцэх газраас явуулж буй мөрдөн шалгах ажиллагаатай холбоотой мэдээллүүд 96,
- Албан тушаалтны хөрөнгө, орлогын мэдүүлэгтэй холбоотой мэдээллүүд 16 байна.

Тухайлбал, “НЭМГ-ын дарга Б.Бямбадоржийг АТГ-ынхан шалгаж эхэлсэн гэв үү”, “Эрдэнэт үйлдвэр”-ийн дахиад нэг орлогчийг яллагдагчаар татжээ”, “Хөгжлийн банкны захирал асан Н.Мөнхбат, Б.Батбаяр нар их наядаас дээш хэмжээний зээл олгожээ”, “АТҮТ-ийн хэлтсийн дарга К.Айдо-сыг гурван мэргэжилтний хамт шалгаж эхэллээ” гэх зэрэг гарчигтай мэдээллүүд давамгайлж байв. Энэ нь тухайн

нэр бүхий албан тушаалтныг Авлигатай тэмцэх газар мөрдөн шалгаж байгаа талаарх мэдээлэл юм.

Харин албан тушаалтны хөрөнгө, орлогын мэдүүлэгтэй холбоотой 16 мэдээлэл нь хуулийн хугацаа сануулсан утга агуулга бүхий нэг өгүүлбэр бүхий товч мэдээ байна. Нэг мэдээг жишээ болгон авъя.

Нэг өгүүлбэрээр: Нийтийн албан тушаалтнууд ХАСХОМ-ээ шинэчлэн бүртгүүлэх ажил энэ сарын 1-нээс хоёр-дугаар сарын 15-ныг дуустал явагдахтай холбоотойгоор АТГ-аас төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллага, салбар нэгжийн эрх бүхий албан тушаалтан, мэдүүлэг гаргагч нарт зөвлөмж өгчээ.

2022.01.04.№ 002 (7304)

Манай улсад яг одоогийн байдлаар Хөгжлийн банкны зээл олголтын хэрэг явдал олон нийтийн анхаарлын төвд байгаа. Энэ хэргийн улмаас учирсан хохирлын хэмжээ 2.9 их наяд төгрөгөөр тооцогдож байгаа бөгөөд одоогоор Хөгжлийн банкны эрх бүхий албан тушаалтнуудад холбогдох 25 эрүүгийн хэрэгт Авлигатай тэмцэх газар мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байна. Сэтгүүлчдийн зүгээс мөрдөн шалгах хэргийн явц, таслан сэргийлэх арга хэмжээ, уг хэрэгт холбогдон шалгагдаж буй хүмүүсийн талаар зэрэгт голчлон төвлөрч мэдээллээ бэлтгэн түгээж байна. Хэрвээ авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр иргэний нийгэм, хэвлэл мэдээллийн оролцоо өргөн хүрээнд бодит утгаараа хийгдэж байсан бол Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх зорилготой төрийн өмчит Хөгжлийн банкнаас хэдэн их наядын чанаргүй зээл олгогдохгүй байв. Чанаргүй зээл олголтын цаана албан тушаал ашиглалтын, албан тушаалтны зүй бус

үйлдэл байгаа нь тодорхой. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлд төвлөрч ажилладаг хэвлэл мэдээллийн тусламжтайгаар тэрхүү зүй бус үйлдлийг тухайн үед илчлэн мэдээлэх боломжтой байв.

Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газрын нэр бүхий удирдах албан тушаалтны хахууль авч байгааг Авлигатай тэмцэх газрын мөрдөгчид үйлдэл дээр нь илрүүлж, түүний албан өрөөнөөс болон оймс зэрэг зарим хувцаснаас валют, бэлэн мөнгө гарган хураан авсан хэрэг нийгэмд дуулиан дэгдээсэн билээ. Албан тушаалтан Б нь мэргэжлийн хяналтын байгууллагаас экспорт, импортын гэрчилгээ хүссэн бизнес эрхлэгчдийг хясан боогдуулах замаар хахууль авдаг байсан нь мөрдөн байцаалтын явцад тогтоогдож, улмаар шүүхээр шийдвэрлэгдсэн. “Оймсны хэрэг” гэгдэх энэ хэргийн талаар манай сэтгүүлчид хангалттай түвшинд мэдээ, сурвалжилга бэлтгэн хүргэсэн. Ингэх-дээ тухайн албан тушаалтныг хэн болох талаас субъектив хандлагаар голчлон мэдээлсэн. Үндсэндээ дуулиан хөөж сурвалжлан мэдээлсэн билээ. Харин яагаад ийм хэрэг гарах болсон нөхцөл шалтгааныг сэтгүүлчид хөндөөгүй. Юуны учир хахууль нэхсэн, яагаад бизнес

эрхлэгчдийг хясан боогдуулсан, хахуулийн гэмт хэрэг үйлдэхэд хүргэж байгаа эрх зүйн орчин ямар байв, тухайн байгууллагын удирдлагын дотоод хяналт ямар түвшинд байсан бэ зэрэг

асуудлаар анхаарлаа хандуулсангүй. Бид хэрэг явдлын мөн чанарт нь чиглэн анхаарлаа хандуулахгүй бол үйл явдал нь эзэн биеэ солиод дараа дахин давтагдана гэдгийг авлигын гэмт хэргийн статистик харуулж байна. Тиймээс авлигын гэмт хэргийн талаар мэдээлэхдээ дуулиан шуугиан үүсгэх, хандалт авах агуулгаар бус авлига гэх нийгмийн хорт үзэгдлийн хүрээг хумих, бага дээр нь таслан зогсоох, шалтгаан нөхцөлийг илрүүлэх, төрийн үйл ажиллагааг ил тод болгох чиглэлээр иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн байгууллагууд, зорилтот бүлгүүдтэй хамтран авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, олон нийтийг авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэхэд нийтлэл, нэвтрүүлгийн бодлогоо чиглүүлэхэд анхаарах шаардлагатай байна

«
Бид хэрэг явдлын мөн чанарт нь чиглэн анхаарлаа хандуулахгүй бол үйл явдал нь эзэн биеэ солиод дараа дахин давтагдана гэдгийг авлигын гэмт хэргийн статистик харуулж байна. Тиймээс авлигын гэмт хэргийн талаар мэдээлэхдээ дуулиан шуугиан үүсгэх, хандалт авах агуулгаар бус авлига гэх нийгмийн хорт үзэгдлийн хүрээг хумих, бага дээр нь таслан зогсоох, шалтгаан нөхцөлийг илрүүлэх, төрийн үйл ажиллагааг ил тод болгох чиглэлээр иргэний нийгмийн төлөөлөл, мэргэжлийн байгууллагууд, зорилтот бүлгүүдтэй хамтран авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, олон нийтийг авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэхэд нийтлэл, нэвтрүүлгийн бодлогоо чиглүүлэхэд анхаарах шаардлагатай байна

»

авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэхэд нийтлэл, нэвтрүүлгийн бодлогоо чиглүүлэхэд анхаарах шаардлагатай байна.

Манай улсад яг одоогийн байдлаар Хөгжлийн банкны зээл олголтын хэрэг явдал олон нийтийн анхаарлын төвд байгаа. Энэ хэргийн улмаас учирсан хохирлын хэмжээ 2.9 их наяд

төгрөгөөр тооцогдож байгаа бөгөөд одоогоор Хөгжлийн банкны эрх бүхий албан тушаалтнуудад холбогдох 25 эрүүгийн хэрэгт Авлигатай тэмцэх газар мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байна. Сэтгүүлчдийн зүгээс мөрдөн шалгах хэргийн явц, таслан сэргийлэх арга хэмжээ, уг хэрэгт холбогдон шалгагдаж буй хүмүүсийн талаар зэрэгт голчлон төвлөрч мэдээллээ бэлтгэн түгээж байна. Хэрвээ авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр иргэний нийгэм, хэвлэл мэдээллийн оролцоо өргөн хүрээнд бодит утгаараа хийгдэж байсан бол Монгол Улсын хөгжлийн томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх зорилготой төрийн өмчит Хөгжлийн банкнаас хэдэн их наядын чанаргүй зээл олгогдохгүй байв. Чанаргүй зээл олголтын цаана албан тушаал ашиглалтын, албан тушаалтны зүй бус үйлдэл байгаа нь тодорхой. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлд төвлөрч ажилладаг хэвлэл мэдээллийн тусламжтайгаар тэрхүү зүй бус үйлдлийг тухайн үед илчлэн мэдээлэх боломжтой байв.

Монгол Улсын Их Хурал 2016 онд “Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг баталснаар манай улс авлигатай тэмцэх стратеги, арга хэрэгслээ нарийвчлан тодорхойлсон. Уг хөтөлбөр нь төрийн байгууллага, албан тушаалтан, хувийн хэвшил, иргэний нийгэм, улс төрийн нам, бүлгийг авлигын эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, олон нийтэд шударга ёсны үзэл санааг төлөвшүүлэх, ил тод, нээлттэй, хариуцлагатай нийгмийг хөгжүүлэх зорилготой. Хөтөлбөрийн дээрх зорилгыг хэрэгжүүлэхээр 11 зорилт дэвшүүлсэн бөгөөд эдгээр зорилтуудын нэгд “иргэний мэдээлэл авах эрхийг баталгаажуулсан хуулийн хэрэгжилтийг хангах, хэвлэл мэдээллийн эрх зүйн орчин,

сэтгүүлчийн мэргэжлийн ёс зүй, хариуцлагыг дээшлүүлэх” гэж тусгасан нь хэвлэл мэдээллийн салбарт бүрэн хамаатай заалт юм.

Австрали улс төрийн захиргааны болон яам, тамгын газруудын үйл ажиллагааны талаар олон нийтэд мэдээлэл хүрч байх боломжоор хангах, Засгийн газар болон төрийн байгууллагаас олон нийтэд өгч буй мэдээлэл нь баталгаатай байх шаардлагатайг Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуульдаа тусгаж өгчээ. Гана улсын сэтгүүлчид “Шударга ёсны төлөөх мөнгө” (Cash for Justice), “Худалдах гэрээ” (Contracts for Sale) зэрэг эрэн сурвалжлах баримтат кинонууд хийсэн бөгөөд үүндээ хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нь авлигыг илчлэхэд хэрхэн туслах боломжтой, бас хэрхэн хариуцлага тооцож, шинэчлэл хийх талаар шахалт үзүүлж болохыг өгүүлсэн байна.

Авлига нь улс оронд аюул занал учруулж байгаа бодит үзэгдэл тул нийгмийн энэ өвчинтэй бүх нийтээрээ тэмцэх шаардлагатай. Авлигатай тэмцэх бүх нийтийн оролцоог нийгэмд төвлөрүүлэн зангидах, манлайлан чиглүүлэх гол хүч нь хэвлэл мэдээлэл юм. Хэвлэл мэдээлэл нь иргэний нийгмийн нэг хэсэг болдог. Энэ зарчмын дагуу төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, олон нийтэд мэдээлэл хүргэх чиг үүргээрээ дамжуулан авлигатай тэмцэх томоохон хүч болж чадна.

Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нь авлигыг илчлэх, олон нийтийг хяналтыг нэмэгдүүлэх, шүгэл үлээх, нийгмийн сэтгэл зүйг бүрдүүлэх, анхаарлыг хандуулах зэрэг авлигаас урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хамгийн чухал үүрэг гүйцэтгэж чадна. Түүнчлэн иргэдэд авлигын нийгэмд учруулах хор хөнөөлийн талаар мэдээ-

лэл өгч, авлигын эсрэг боловсрол олгож, авлигыг жигших үзэл санааг олон нийтэд төлөвшүүлэх нөөц, боломж бүрэн бий.

Хэвлэл мэдээлэл нь олон нийтийн санаа бодол, үйл ажиллагаанд хүчтэй нөлөө үзүүлдэг цорын ганц хэрэгсэл мөн тул төрийн байгууллага, албан тушаалтны авлигатай тэмцэх хууль тогтоомжоор хүлээсэн нийтлэг үүргээ бүрэн дүүрэн хэрэгжүүлэхэд нь хяналт тавьж, Авлигатай тэмцэх газрын явуулж байгаа авлигын гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон иргэд, олон нийтэд авлигын нийгмийн хор аюулыг ухуулан таниулах ажилд байнгын нягт хамтран ажиллах шаардлагатай байна.

Төрийн үйл ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг хангах чиглэлээр хэвлэл мэдээлэл өргөн оролцоотой ажиллах. Авлига үүсгэх шалтгаан, нөхцөлийн нэг нь төрийн байгууллага, албан тушаалтны батлан гаргасан шийдвэрүүд нь ил тод биш, сонирхогч бүлгүүдийн эрх ашигт нийцээгүй, хувийн ашиг сонирхлоо шургуулсан, хамаарал бүхий этгээддээ давуу байдал олгож байгаа нь түгээмэл. Хууль бус шийдвэр нэгэнт гарсны дараа түүнийг залруулахын тулд нийгэм даяараа шуугих биш харин хууль бус шийдвэр анхнаас нь гаргуулахгүйн төлөө иргэд, иргэний нийгмийн төлөөллийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан төрийн байгууллага, албан тушаалтанд дуу хоолойгоо хүргэж, бодит хяналтаа тавьж байх нь зүйтэй.

Авлигын шалтгаан, нөхцөлийг илрүүлэн сурвалжлах, арилгах. Үйлдэгдсэн авлигын гэмт хэргийн мөрөөр сэтгүүлчид дуулиан шуугиан үүсгэн нийтэд мэдээлэхээс илүүтэй тухайн төрлийн гэмт хэрэг үйлдэгдэхээс урьдчилан сэргийлж, авлигын гэмт хэрэг гарахуйц шалтгаан, нөхцөлийг сурвалж-

лан илрүүлж, улмаар бусад мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран шалтгаан, нөхцөлийг арилгах чиглэлээр өргөн хүрээнд ажиллах ёстой.

Авлигыг үл тэвчих үзэл, хандлага төлөвшүүлэх чиглэлд хэвлэл мэдээллийн үүрэг, оролцоог нэмэгдүүлэх. Авлигын хор хөнөөлийг ухуулан таниулах ажилд олон нийтийг оролцуулах, реакцууд нийтлэлийн бодлогоо авлигын эсрэг мэдээлэл, сурталчилгаанд чиглүүлэх, “Авлигын эсрэг боловсрол олгох хөтөлбөр”-ийг хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд хамтран үе шаттайгаар зохион байгуулж, зөв мэдлэг, бодит мэдээлэл бүхий иргэдийг бий болгох шаардлагатай байна.

Эшлэл

1. “Авлигатай тэмцэх гарын авлага”. 2016. 180-р тал
2. Я.Цэвэл “Монгол хэлний товч тайлбар толь”. 1966. 16-р тал
3. Longman Dictionary of Contemporary English, Long man Group Ltd, England, 1995, p.306
4. http://www.transparency.org/news_room/faq/corruption_faq
5. Нээлттэй нийгэм форум, “Ардчилсан засаглал, нээлттэй нийгмийн нэр томъёоны тайлбар толь”. 2006. 1-р тал
6. Майкл Жонстон. “Авлигын синдром” 2021, орч
7. Д.Зүмбэрэллхам. “Авлигын гэмт явдал: сургалтын гарын авлага”. 2007, 18-19 дэх тал
8. Жереми Поуп “Авилгалын эсрэг сурвалж бичиг”. 2003. 174-р тал
9. Авлигын эсрэг хуулийн 3-р зүйлийн 3.1.6 дахь заалт, 2006 он
10. Авлигын эсрэг хуулийн 3-р зүйлийн 3.1.5 дахь заалт, 2006 он
11. Авлигатай тэмцэх газрын Олон нийттэй харилцах бодлогын баримт бичиг боловсруулах ажлын хүрээнд хийсэн судалгаа, 2022 он

12. “Б.Мөнгөнсүх: Авлигын синдром бидний амьдралыг ч, ардчиллыг ч үгүй хийж байна” ярилцлага. “Өнөөдөр” сонин. 2022 он

Ашигласан бүтээлийн жагсаалт

1. Longman Group. (1995). Longman Dictionary of Contemporary English. England, 306.
2. TI. (2002). Transparency International. <http://www.transparency.org>: http://www.transparency.org/news_room/faq/corruption_faq.
3. Авлигатай тэмцэх газар. (2022). Олон нийттэй харилцах бодлогын баримт бичиг боловсруулах ажлын хүрээнд хийсэн судалгаа. Улаанбаатар, 5-6.
4. Д.Зүмбэрэллхам. (2007). Авлигын гэмт явдал. Улаанбаатар, 6.
5. ЕАБХАБ. (2016). Авлигатай тэмцэх гарын авлага. Улаанбаатар, 180.
6. Майкл Жонстон. (2021). Авлигын синдром. Улаанбаатар,
7. Нээлттэй нийгэм форум. (2006). Ардчилсан засаглал, нээлттэй нийгмийн нэр томъёоны тайлбар толь. Улаанбаатар, 1.

8. Өнөөдөр, С. (2002). Авлигын синдром бидний амьдралыг ч, ардчиллыг ч үгүй хийж байна. (Б.Мөнгөнсүх)
9. Поуп, Ж. (2003). Авилгалын эсрэг сурвалж бичиг. Улаанбаатар, 174-186.
10. УИХ. (2006). Авлигын эсрэг хууль. Улаанбаатар, 26-29.
11. Я.Цэвэл. (1966). Монгол хэлний тайлбар толь бичиг. Улаанбаатар, 16.

Summary

Role of mass media participation in anti-corruption activities. Corruption has negative impact on the economic and social development of any country and the mass media play specific role in combating this toxic phenomenon. In this publication, author briefly described on what is the corruption, on its forms and causes and also discussed roles and opportunities of the mass media in combating against the corruption in Mongolia, including preventing from corruption crimes and on how to develop an attitude of zero tolerance in the society against the corruption.